

Національна академія педагогічних наук України
Відділення загальної середньої освіти
і цифровізації освітніх систем
Інститут педагогіки НАПН України
Відділ початкової освіти імені О. Я. Савченко
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, кафедра початкової освіти

**ТРЕТІ ВСЕУКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ
ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ О.Я. САВЧЕНКО
КОНТЕКСТИ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРИ ЯКІВНИ САВЧЕНКО**

**ЦІЛІ І ЦІННОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ:
РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ТРЕТІХ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ ПАМ'ЯТІ О.Я. САВЧЕНКО
ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ**

Національна академія педагогічних наук України
Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем
Інститут педагогіки НАПН України
Відділ початкової освіти імені О.Я. Савченко
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В.О. Сухомлинського НАПН України
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка, кафедра початкової освіти
Бердянський державний педагогічний університет

Треті всеукраїнські педагогічні читання пам'яті О.Я. Савченко
КОНТЕКСТИ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРИ ЯКІВНИ САВЧЕНКО

ЦІЛІ І ЦІННОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ТРЕТІХ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ ПАМ'ЯТІ О.Я. САВЧЕНКО

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

9 ЛИСТОПАДА 2023 РОКУ

КИЇВ 2023

УДК 373.2.02:005.745(082)

*Збірник розглянутий та рекомендований вченою радою
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 12 від 30 листопада 2023 р.)*

Редакційна колегія:

Топузов О.М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, голова редакційної колегії;

Онопрієнко О.В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник – співголова редакційної колегії;

Бібік Н.М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Мартиненко В.О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Петрук О.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Вашуленко О.В., науковий співробітник;

Листопад Н.П., науковий співробітник;

Павлова Т.С., науковий співробітник;

Мельник Р.А., старший лаборант.

Рецензент:

Зенченко Т.Ф., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Цілі і цінності початкової освіти: реалізація в умовах сьогодення: збірник матеріалів III Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Цілі і цінності початкової освіти: реалізація в умовах сьогодення», Київ, 9 листопада 2023 р. (наукове електронне видання) / за заг. ред. Олега Топузова, Оксани Онопрієнко : Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Педагогічна думка, 2023. – 222 с.

ISBN 978-966-644-750-3

DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-750-3-2023-222>

До збірника увійшли матеріали учасників III Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Цілі і цінності початкової освіти: реалізація в умовах сьогодення» (Київ, 9 листопада 2023 року), в яких висвітлені питання ролі національних і загальнолюдських цінностей у сучасній освіті; формування змісту та методів початкового навчання, що забезпечують досягнення цілей і відповідають цінностям освіти; визначення цілей і цінностей, що об'єднують скільку й педагогічну освіту. Призначено науковцям, науково-педагогічним працівникам і здобувачам вищої педагогічної освіти, вчителям початкової школи, управлінцям в освіті.

УДК 373.2.02:005.745(082)

*Матеріали подано в авторській редакції. Автори публікацій не-
суть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, влас-
них імен, покликань на джерела та інших відомостей.*

ISBN 978-966-644-750-3

© Інститут педагогіки НАПН України, 2023

© Педагогічна думка, 2023

Максименко В. Д. <i>Пізнавальна самостійність як важливий компонент пізнання нового у спадщині академіка О. Я. Савченко.....</i>	111
Мартиненко В. О. <i>Ціннісний потенціал змісту підручників з літературного читання О. Я. Савченко.....</i>	114
Мієр Т. І. <i>Про ціннісний вимір та перехід загальнолюдських цінностей в особистісні на прикладі початкової школи</i>	118
Мозуль І. В. <i>Формування патріотичних і громадянських якостей здобувачів початкової освіти в умовах НУШ засобами національно-патріотичного виховання.....</i>	123
Онишків З. М. <i>Знання особистості дитини як важливий чинник її виховання</i>	126
Онопрієнко О. В. <i>Цілі початкової освіти: смислова інтерпретація поняття.....</i>	129
Павлова Т. С. <i>Формування екоцентричної компетентності молодшого школяра як мета початкової освіти.....</i>	132
Пархоменко Н. Є. <i>Ціннісний потенціал навчальної взаємодії в науковій спадщині Олександри Савченко.....</i>	135
Петрук О. М. <i>Початковий курс української мови в закладах освіти з навчанням мовами національних спільнот: трансформація цілей і завдань.....</i>	138
Процай Л. П. <i>Використання віртуальних екскурсій у підготовці майбутніх учителів початкових класів</i>	144
Рустамова А. В., Скворцова С. О. <i>Числові ребуси як засіб розвитку інтересу молодших школярів до навчання математики</i>	148
Скворцова С. О. <i>Модель методичної системи підготовки майбутніх учителів до навчання учнів математики в контексті досягнення цілей початкової освіти.....</i>	153
Скворцова С. О., Чумак І. Р. <i>Розвиток логічного мислення молодших школярів засобом магічних квадратів.....</i>	159
Соломонюк Л. В. <i>Формування дослідницьких умінь молодших школярів засобами проєктних технологій.....</i>	164

вання дітей. «Вона формує в здобувачів початкової освіти ціннісні ставлення і судження, які слугують основою для подальшого щасливого життя та успішної взаємодії з суспільством» [1]. Загальнолюдські цінності не є вродженими чи спадковими, вони формуються, набуваються, розвиваються, вдосконалюються і шліфуються в процесі цілеспрямованого різнопланового виховання.

Використані джерела

1. Бондарчук Ю. В. Виховання здобувачів початкової освіти на цінностях [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/vihovannya-zdobuvachiv-pochatkovo-osviti-na-cinnostyah-291292.html>
2. Виховання особистості. Позашкільна освіта [Електронний ресурс]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1052136.pdf>
3. Вишневський О. На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання. Вибрані науково-публіцистичні праці. Дрогобич : Коло, 2005. 176 с.
4. Підкасистий П. І. Педагогіка : навч. посіб. для студ. пед. вузів і пед. коледжів. М. : Педагогічне товариство Росії, 1998. 640 с.
5. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.
6. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової школи : посіб. для вчителів і методистів поч. навч.. 2-ге вид., доповн., переробл. К. : Богданова А. М., 2009. 226 с.
7. Сіленко Т.В. Формування патріотичних та громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання. Методичний посібник. Вінниця: ММК, 2015. 67 с.
8. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук. Київ, 2006. 43 с.

Онишків Зіновій Михайлович,

професор кафедри педагогіки

і методики початкової та дошкільної освіти

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

ЗНАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЇЇ ВИХОВАННЯ

Центром шкільного життя повинна виступати дитина, тому принцип дитиноцентризму є одним із ключових засад Нової української школи. Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, задатків і життєвих планів.

Основні ідеї дитиноцентризму, які є актуальними для сучасної школи, це: 1) відсутність адміністративного контролю; 2) орієнтація на інтереси та досвід дітей; 3) взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом; 4) обов'язкове врахування інтересів кожної дитини; 5) врахування вільної незалежної особистості; 6) урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини [1].

О. Я. Савченко розглядала знання особистості дитини, її індивідуальних та вікових особливостей одним із головних чинників виховання особистості дитини. Вона вважала усебічне, глибоке знання дитини аксіомою в сучасній педагогіці. «Визнання особистості дитини і дитинства в цілому найвищою цінністю педагогічного процесу і загальнолюдською цінністю є виявом гуманістичного мислення педагога. Реалізація цього принципу передбачає індивідуальний підхід, створення умов для самонавчання і самовиховання учнів» [3, с. 37].

Підтвердженням цієї думки є слова В.О Сухомлинського, який писав, що перш ніж навчати і виховувати дітей, треба знати їх індивідуальні особливості, а щоб вивчити дітей, треба добре знати сім'ю – батька, матір, братів, сестер, дідусів і бабусь. Приймаючи дітей 6-річного віку до «Школи радості», він вивчив умови проживання кожної дитини.

Ось як В. О. Сухомлинський описує сімейні умови чорноокого, смаглявого, кирпатого хлопчика Колю. «У нього сторожкий погляд. Я посміхаюся хлопчикові, а він ще більше супитись. Цієї миті думаю про ту ненормальну обстановку, що склалася в цій сім'ї. Батько Колі до війни сидів у тюрмі, сім'я жила на Донбасі. Під час фашистської окупації він вийшов з ув'язнення і сім'я переїхала в наше село. Мати і батько використовували горе людей з метою наживи, займалися темними справами: спекулювали, переховували речі, нагробовані фашистськими прислужниками – поліцаями. У важкі роки мати крала курей на колгоспній птахофермі, навчила Колю і його старшого брата ловити ворон. Діти вбивали птахів, мати смажила їх і продавала на базарі під виглядом курятини» [5, с. 20]. І Василь Олександрович задумується над тим, як пробудити в серці Колі добрі, людські почуття, побороти замкнутість, страх. Такі детальні відомості він наводить і про інші сім'ї, чії діти пішли в школу.

У процесі навчання В. О. Сухомлинський застерігав учителів від того, що не можна допускати того, щоб у колективі панувало переконання, що цей учень у всьому сильний, а той в усьому слабкий. Не можна допускати, вважав він, щоб у колективі були люди, які примирилися зі свої становищем «останніх» [4, с. 554].

В. О. Сухомлинський вважав, що у кожної дитини думка розвивається різними шляхами, кожна дитина розумна і талановита по-своєму, немає нездібної, бездарної дитини. Тому важливо, щоб жоден учень не вчився нижче від своїх здібностей. Питання врахування індивідуальних особливостей учнів В. О. Сухомлинський розкриває і в інших своїх працях.

Вартий уваги щодо вивчення та врахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні і вихованні досвід роботи вчительки С. П. Логачевської. Приймаючи дітей в перший клас, перед учителем постає безліч проблем. Проте найголовніше – це привчити дитину до шкільного розпорядку, сформувати вміння уважно слухати вчителя, виконувати його вимоги, формувати вміння спілкуватися з однокласниками та ін. «А щоб добитися цього, треба знати дитину, рівень її вихованості, який можна визначити лише протягом певного часу за допомогою тривалих і систематичних спостережень» [2, с. 8–9].

Як науковець і практик, вона зауважує, що «під час спостереження за дітьми виділяю найбільш характерні риси кожної дитини на даному етапі її розвитку, оскільки це є важливою умовою подальшої роботи з нею. І таке знання провідних рис характеру учня дає більше, ніж інші орієнтири. У кожного учня є позитивні і негативні якості. Враховуючи позитивні якості, передбачаю розвиток особистості учня» [2, с. 5].

Вивчаючи дитину, вважає С. П. Логачевська, учитель повинен знайти у кожного учня його кращі риси, тобто те, на що можна базуватися у навчанні і вихованні. Вона наводить такий приклад із власного досвіду роботи. До її третього класу прийшла нова учениця Юля, яка дуже слабо читала, додавала і віднімала тільки в межах 10. Світлана Панасівна поставила перед собою завдання: будь-що зацікавити Юлю навчанням, дати їй можливість повірити у власні сили. Вчителька в результаті спостережень помітила схильність учениці до образотворчого мистецтва, бажання малювати фарбами. Під час уроку вчителька непомітно для Юлі допомогла їй у роботі. І як здивувалася Юля, коли серед кращих робіт був названий і її малюнок. А коли їй дозволили помістити виконаний малюнок на виставку, то радості не було меж. Найбільшою радістю для вчительки було тихе її прохання допомогти розв'язувати ті «прикладні, що закінчуються нулями». І це вже був початок для нелегкої роботи з педагогічно запущеною дитиною [1, с. 6].

Таким чином, знання особистості дитини, її індивідуальних особливостей допоможе вчителю забезпечити ефективність виховання і навчання, дасть можливість дійти до кожного учня.

Використані джерела

1. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка. 2008. 424 с.
2. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня / за ред. О. Я. Савченко. Київ: Радянська школа, 1990. 158 с.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ: Богданова А. М. 2009. С. 37.
4. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1976. Т.1. С.554.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1977. Т.3. С.20.

Онопрієнко Оксана Володимирівна,

*завідувач відділу початкової освіти
імені О.Я. Савченко*

Інституту педагогіки НАПН України

ЦІЛІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: СМИСЛОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Цільовий компонент початкової освіти у дослідженнях О. Я. Савченко належить до категорії системоутворюючих положень. За висновком ученої, в умовах компетентісно орієнтованого навчання його цілі й результати взаємообумовлені та взаємопідпорядковані [1]. Це наділяє поняття цілей властивістю циклічності, а отже підкреслює виняткову важливість для побудови освіти як системи.

У педагогіці виділено три рівні конкретизації цілей: суспільний, що відображається в державній освітній політиці; адміністративний, пов'язаний із реалізацією стратегічних освітніх завдань у межах певного регіону чи закладу освіти; оперативний, на якому розв'язуються актуальні задачі, що стосуються навчального процесу в конкретному класі.

Відповідно до ступеня узагальнення навчального змісту виділяють такі рівні застосування цілей:

- теоретичне узагальнення галузевої освіти (рівень освітнього стандарту);
- подання предметного змісту (рівень навчальної програми);
- класифікація навчальних матеріалів (рівень проєкту уроку чи системи уроків);
- реалізація навчального процесу (рівень практичної реалізації змісту).